

O ANALIZĂ A SCHIMBĂRILOR STRUCTURALE ALE OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ ÎN CURSUL TRANZIȚIEI LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

dr. Florin Marius Pavelescu

Prima parte a anilor '90 a fost caracterizată în România în planul ocupării forței de muncă, de existența unor sensibile mutații structurale reflectând, în principal, impactul pe care transformările operate în mecanismul economic l-au avut asupra cererii de forță de muncă. În cuprinsul prezentului articol ne propunem ca obiectiv o analiză a evoluției ocupării forței de muncă în perioada 1989-1993, în cadrul unei viziuni trisectoriale a

economiei naționale sub aspectul determinării: a) a unei etapizări a transformărilor operate în structura ocupațională; b) ritmurilor și formei traiectoriei înregistrate la nivelul macroagregat și sectorial; c) intensității schimbărilor structurale, precum și d) raporturilor care s-au stabilit între evoluția populației ocupate și cea a productivității muncii.

1. Ritmul și forma traiectoriei de evoluție a populației ocupate

Derularea procesului de tranziție la economia de piață a determinat o reducere a mărimii populației ocupate. Aceste evoluții reprezintă, în fapt, nu numai consecințele renunțării la metodele de alocare a factorilor de producție specifice economiei de comandă, ci și o măsură a conflictului dintre dimensiunea demografică, cea economică și socială a pieței forței de muncă.¹⁾ Analiza dinamicii numărului persoanelor ocupate atât la nivelul

economiei naționale, cât și la nivel sectorial relevă că în cursul perioadei 1989-1993 se pot identifica două etape, respectiv 1989-1991 și 1991-1993, reliefându-se astfel acțiunea factorilor inertiali, viteza diferită de adaptare la noile caracteristici ale mediului economic a unor ramuri și sectoare, dar și posibilitățile de menținere a personalului excedentar în condițiile unei relaxări sensibile a cererii de forță de muncă (tabelul nr.1).

Tabelul nr.1

Indicatori ai evoluției populației ocupate în România, în perioadele 1989-1991 și 1991-1993

Sectorul	Perioada	Ritmul	Ritmul repre-	/R _{ma} -R _r /	Forma traiectoriei
		mediu anual (R _{ma})	zentativ (R _r)		
Total populație ocupată	1989-1991	-0,7	-0,8	-0,1	subexponențială
	1991-1993	-3,4	-3,3	0,1	supraexponențială
Sectorul I ^{x)}	1989-1991	2,4	2,6	-0,2	subexponențială
	1991-1993	6,2	6,6	-0,4	subexponențială
Sectorul II ^{xx)}	1989-1991	-6,6	-5,9	0,7	supraexponențială
	1991-1993	-8,5	-8,9	-0,4	subexponențială
Sectorul III ^{xxx)}	1989-1991	5,3	3,9	1,4	supraexponențială
	1991-1993	-6,8	-6,0	0,8	supraexponențială

x) Sectorul I - agricultură și silvicultură;

xx) Sectorul II - industrie și construcții;

xxx) Sectorul III - servicii și alte ramuri ale economiei.

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României 1990 și 1994.

Ceea ce diferențiază cele două etape nu este numai mărimea ritmurilor medii anuale, ci și, cel mai adesea, forma traiectoriei, cuantificată prin intermediul valorii absolute a diferenței dintre valoarea ritmului mediu anual și cea a ritmului reprezentativ (anexa nr. 1).

Astfel dacă în primii doi ani ai tranziției, ritmul de reducere a populației ocupate a fost relativ moderat (-0,7%) evoluând după o traiectorie subexponențială, în perioada 1991-1993 s-a consemnat o reducere considerabilă a posibilităților de utilizare a forței de muncă, fapt reflectat de pierderea a 723 mii locuri de muncă, corespunzând unui ritm mediu de -3,4% și unei traiectorii supraexponențiale. Respectivile dinamici relevă vizele de ajustare diferite a efectivelor la evoluția nivelului producției obținute, dar și intensitatea acțiunii factorilor inerțiali, a celor conjuncturali sau a impactului modificărilor operate în cadrul instituțional.

Reducerea sensibilă a populației ocupate a fost în mod esențial determinată de reducerile de personal operate în cadrul sectorului secundar. Pe fondul diminuării dramatice a producției industriale în primii trei ani ai tranziției și al sporirii presiunilor pentru eliminarea supraocupării s-a manifestat o accelerare a ritmului de eliberare a forței de muncă într-o primă fază, pentru ca ulterior să se înregistreze o tendință de frânare a intensității acestui proces, pe măsura conturării unei relansări a producției industriale și a celei din construcții.

În sectorul primar numărul persoanelor ocupate a sporit mai ales datorită creșterii ratei de activitate a populației rurale și în mai mică măsură, ca urmare a atragerii unei părți a forței de muncă, eliberate din sectorul industrial.²⁾

2. Intensitatea schimbărilor structurale ale populației ocupate

Tendințele de evoluție a populației ocupate prezentate anterior au avut consecințe

Faptul că sporirea populației agricole s-a produs după o traiectorie subexponențială arată că modificările operate în cadrul instituțional³⁾ au avut un impact puternic în stimularea acestei tendințe.

Populația ocupată în sectorul terțiar a înregistrat o creștere supraexponențială între 1989 și 1991. Creșterea accelerată a populației ocupate în sectorul terțiar în cursul primilor doi ani ai tranziției a fost un rezultat al unor mișcări de reechilibrare a structurii ocupaționale, de acoperire a unor deficite de personal, mai mult sau mai puțin artificial create de alocarea defectuoasă a resurselor umane în perioada anterioară, dar și al tendinței spre descentralizare și apariție a germenilor unei liberalizări a activității economice.

Diminuarea între 1991 și 1993 a numărului de locuri de muncă din servicii, tot după o traiectorie supraexponențială, dar cu un ritm mediu anual mai mare în valoare absolută decât cel înregistrat între 1989 și 1991, -6,8% față de 5,3%, arată că impulsurile date de implementarea mecanismelor economiei de piață nu au fost suficiente pentru dezvoltarea capacității de ocupare a acestui sector.

În fapt, o expansiune durabilă a locurilor de muncă din cadrul sectorului de servicii poate avea loc numai în condițiile în care anterior a fost realizată o restructurare de amploare a aparatului productiv din celelalte sectoare, obținându-se însemnate sporuri ale productivității muncii și ale veniturilor salariale. Neîndeplinirea acestei premise în cazul concret al țării noastre a condus la declinul rapid al posibilităților de utilizare a forței de muncă în condițiile în care datorită unei multitudini de șocuri externe, outputul obținut în sectorul secundar s-a diminuat considerabil.

notabile asupra repartizării sectoriale a forței de muncă (tabelul nr.2).

Tabelul nr.2

**Structura sectorială a populației ocupate
în 1989, 1991 și 1993**

	- % -		
	1989	1991	1993
Sectorul I	27,9	29,7	35,9
Sectorul II	45,1	39,9	35,8
Sectorul III	27,0	30,4	28,3

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României 1990 și 1994.

Astfel s-a consemnat o tendință continuă de creștere a ponderii sectorului primar de la 27,9% în 1989 la 29,7% în 1991 și la 35,9% în 1993, concomitent cu reducerea rolului sectorului secundar în utilizarea forței de muncă de la 45,1% în 1989 la 39,9% în 1991 și 35,8% în 1993. În acest interval de timp proporția sectorului terțiar a avut o evoluție

sinuoasă, reprezentând 27,0% în 1989, 30,4% în 1991 și 28,3% în 1993 din totalul populației ocupate.

Amplitudinea schimbărilor operate în structura ocupațională, cuantificată prin intermediul coeficientului modificărilor structurale (C_{ims}) a fost diferită în cele două subperioade (tabelul nr.3)

Tabelul nr.3

**Mărimea coeficientului modificărilor structurale (C_{ims})
și sensul transformărilor structurale în interiorul populației ocupate
în România în perioadele 1989-1991 și 1991-1993**

Perioada	C_{ims}	T (%)	C	Sensul transformării structurale
1989-1991	6,445	5,2	1,012	Dezindustrializare
1991-1993	7,617	6,1	1,014	Reagrărire

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României 1990 și 1994.

T (%) - transferul de ponderi.

C - coeficientul distribuției ponderilor.

Comparativ cu mărimea C_{ims} înregistrată în unele țări membre OECD în perioada 1989-1991 cuprinsă între 0,49% în Belgia și 3,55% în Australia⁴⁾ valorile respectivului indicator înregistrate în România (6,45% pentru 1989-1991 și 7,62% pentru 1991-1993) relevă încă o dată amploarea deosebită a schimbării structurii sectoriale a populației ocupate, în contextul tranziției la economia de piață. Tendința de sporire a valorii C_{ims} este, având în vedere proprietățile matematice ale acestui indicator prezentate în anexa nr.2, determinată în mod esențial de creșterea transferului de ponderi (de la 5,2% între 1989-1991 la 6,1% între 1991-1993).

Totodată este important de subliniat că deosebirea între cele două subperioade anali-

zate nu rezultă numai din diferențele între valorile C_{ims} , ci și dintre sensurile transformărilor structurale. Se poate vorbi între 1989 și 1991 de o "dezindustrializare" a structurii ocupaționale, iar între 1991 și 1993 de o "reagrărire" a acesteia.⁵⁾

Pe fondul unei drastice reduceri a cererii de forță de muncă sensul schimbărilor structurii ocupaționale s-a abătut de la regulile stabilite în cazul unor creșteri ale populației ocupate, respectiv: a) în perioada industrializării are loc o dezagrărire a structurii ocupaționale; b) în cursul tranziției spre societatea post-industrială se asistă la o terțiarizare a structurii ocupaționale. Aceste două tendințe de evoluție a repartiției sectoriale a populației ocupate (dezagrărire și respectiv

terțiarizare) reflectă, în principal, acțiunea progresului tehnologic. Dar în cazul concret al evoluțiilor din România anilor 1989-1993 este necesar să se țină cont că influența schimbărilor realizate în mecanismul economic a avut un rol decisiv în determinarea sensului modificării structurilor sectoriale ale populației ocupate. Așa cum rezultă din experiența internațională liberalizarea bruscă a unei economii naționale conduce la exercitarea de puternice presiuni asupra locurilor de muncă din industrie. Renunțarea la sistemele de subvenționare a dezvoltării prioritare a unor subramuri, precum și la alte forme de protecție a industriei, are drept consecință

diminuarea sensibilă a cererii de forță de muncă, fie prin renunțarea la fabricarea unor produse la care nu se înregistrează avantaje comparative, fie prin introducerea unor noi procedee tehnologice, mai capital-intensive, cu scopul măririi substanțiale a productivității muncii. Spre deosebire de industrie, stringența imperativului creșterii productivității muncii nu este atât de mare în servicii sau în agricultură, sectoare care, în general, sunt mai puțin expuse competiției externe.⁷⁾

Drept urmare, transformările operate în distribuția pe ramuri a populației ocupate au loc concomitent cu schimbări notabile la nivelul eficienței utilizării forței de muncă.

3. Evoluții sectoriale ale productivității muncii

Reducerea sensibilă a producției în primii doi ani ai tranziției a avut efecte negative asupra mărimii productivității muncii (calculată ca

raport între valoarea adăugată și populația ocupată), atât la nivelul economiei naționale, cât și al celor trei sectoare (tabelul nr.4).

Tabelul nr.4

Indici ai productivității muncii în perioadele 1989-1991 și 1991-1993

	1991/1989	1993/1991	1993/1989
Total economie	87,4	97,9	85,4
Sector primar	95,8	83,1	79,6
Sector secundar	86,3	113,8	98,2
Sector terțiar	90,4	97,6	88,2

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României 1990 și 1994.

Astfel în 1991 valoarea adăugată ce revenea pe o persoană ocupată reprezenta în termeni reali numai 87,4% din valoarea consemnată în 1989. Cea mai mare scădere (circa 14%) a productivității muncii a fost înregistrată în sectorul industrial, accentuându-se starea de supraocupare existentă anterior declanșării reformei economice. În schimb, reducerea productivității muncii a fost mai lentă în sectorul primar și în cel terțiar, domenii în care s-au înregistrat și sporuri ale populației ocupate.

În următorii doi ani (1991-1993) dinamica productivității muncii își schimbă fizionomia. Astfel, pe ansamblul economiei naționale se micșorează considerabil decalajul dintre modificarea relativă a valorii

adăugate și cea a populației ocupate. În cadrul sectoarelor, procesul de ajustare a efectivelor în raport cu evoluția outputului a fost diferit. Astfel, în sectorul secundar s-a înregistrat o creștere a productivității muncii de 13,8%, în timp ce în sectorul primar s-a consemnat o reducere de circa 17%. În sectorul terțiar dinamica productivității muncii a fost apropiată de cea a mediei naționale. Aceste tendințe sugerează că în sectorul secundar au fost realizați pași pentru eliminarea supraocupării, concomitent cu mărirea decalajelor de productivitate între sectorul primar și cel secundar. În concluzie, se poate afirma, din punct de vedere al utilizării eficiente a forței de muncă, că sectorul secundar s-a dovedit a

avea cea mai mare viteză de adaptare la exigențele economiei de piață. Dar având în vedere, că acest proces a avut între consecințe creșterea ponderii în totalul populației ocupate a unor ramuri și activități cu un nivel mai redus al productivității muncii, schimbările intervenite în structura ocupațională au influențat negativ mărimea productivității sociale a muncii.

În examinarea raporturilor în care se află

dinamica populației ocupate și cea a productivității muncii este necesar să se aibă în vedere că în cadrul sectoarelor se află grupate activități neomogene din punct de vedere al productivității muncii și al posibilităților de generare a unor oferte de antrenare în ansamblul economiei. De asemenea, în perioadele de timp analizate, dinamica valorii adăugate a prezentat variații însemnate de la o ramură la alta (tabelul nr.5).

Tabelul nr.5

Indicele valorii adăugate (VA) a populației ocupate (P.o.) și a productivității muncii (W) în principalele ramuri ale economiei naționale în perioadele 1989-1991 și 1991-1993

Ramura	1991/1989			1993/1991		
	VA	P.o.	W	VA	P.o.	W
Agricultură	122,8	103,4	118,8	93,9	113,4	82,7
Silvicultură	68,8	202,3	34,0	87,7	86,5	101,4
Industrie	72,5	91,3	79,4	93,7	79,7	117,6
Construcții	81,4	65,3	124,7	108,8	114,6	94,9
Transporturi	65,0	38,0	73,9	75,5	83,7	90,2
Comunicații	112,3	116,9	96,1	109,9	99,0	111,0
Circulația mărfurilor	81,4	140,5	57,9	74,7	78,5	95,2

Sursa: Calculat după Anuarul Statistic al României 1990 și 1993.

Între 1989-1991 ajustarea efectivelor de forță de muncă la modificările dimensiunii în termeni reali a valorii adăugate s-a realizat în mod diferit în funcție de specificul ramurilor. Astfel agricultura este singura ramură unde s-a realizat o creștere a populației ocupate, concomitent cu mărirea productivității muncii. În marea majoritate a ramurilor unde populația ocupată a sporit (silvicultură, circulația mărfurilor) s-a înregistrat o diminuare considerabilă a productivității muncii. O reducere de mică amploare a productivității muncii (- 3,9%) a fost consemnată în cazul comunicațiilor, pe fondul unei creșteri mai rapide a personalului, comparativ cu creșterea valorii adăugate. În condițiile unei scăderi a outputului și a tendinței de conservare a efectivelor de personal în industrie și transporturi, productivitatea muncii s-a redus cu peste 20%. În schimb în construcții, ritmul eliberării forței de muncă a depășit sensibil pe cel al reducerii valorii adăugate, determinând

o creștere cu 24,7% a productivității muncii.

Între 1991 și 1993 configurația evoluției productivității muncii se modifică semnificativ. Astfel, în unele ramuri care în cei doi ani anteriori cunoscuseră sporuri ale productivității muncii (agricultura, construcții) creșterea populației ocupate o devansează pe cea a valorii adăugate. Sporuri notabile ale productivității muncii (peste 10%) au fost înregistrate în industrie și telecomunicații, în timp ce în silvicultură a fost menținut practic nivelul atins în 1991. În transporturi și circulația mărfurilor s-a consemnat reducerea în continuare a productivității muncii, în special datorită scăderii cu circa 25% a valorii adăugate.

În concluzie, se poate arăta că între 1989 și 1993 nu s-a putut detecta existența unei corelații între evoluția valorii adăugate și cea a populației ocupate la nivelul ramurilor. Fluxurile inter și intrasectoriale ale forței de muncă au fost generate în principal, de

acțiunea unor factori instituționali (adoptarea măsurilor de descentralizare și liberalizare a activității economice, adoptarea legii fondului funciar), ca și de perceperea diferită de către agenții economici a necesității reducerii supraocupării. Privind comparativ evoluțiile productivității muncii între 1989-1991 și, respectiv, 1991-1993 se observă, la nivelul ra-

murilor o diminuare în timp a dispersiei indicilor productivității muncii, ceea ce semnaleză în mod indirect că pe măsura creșterii rolului pieței în reglarea fenomenelor și proceselor economice s-au redus activitățile care ar reprezenta în mod potențial "supape de salvare" a ocupării forței de muncă, indiferent de nivelul valorii adăugate obținute.

4. Posibile evoluții în viitor ale structurii ocupaționale

Repartizarea sectorială a forței de muncă consemnată statistic la sfârșitul anului 1993 nu reflectă în mod veridic potențialul material și uman al economiei românești, fiind rezultatul atât al ratei ridicate a șomajului, dar și a altor distorsiuni care s-au manifestat și se manifestă încă în activitatea economică. Fără îndoială, o pondere ridicată (de peste 35%) a sectorului primar în populația ocupată se constituie ca un factor de frânare a creșterii productivității muncii, având în vedere că, așa cum arată și experiența altor țări, cel puțin deocamdată, productivitatea relativă a muncii în agricultură este sensibil mai redusă decât cea din industrie, construcții sau sectorul de servicii. În fapt, ponderea ridicată a sectorului primar în populația ocupată este una conjuncturală, determinată de relaxarea cererii de forță de muncă în alte ramuri.

În consecință, relansarea activității economice într-o cadență viguroasă ar aduce cu sine nu numai o reducere a șomajului, ci și modificări însemnate ale configurației structurii ocupaționale. În perspectiva anului 2000, în condițiile unui ritm mediu anual de

creștere a PIB de cel puțin 4%, apreciem că numărul persoanelor ocupate ar putea fi de circa 10,5 milioane. Având în vedere specificul actualei etape a dezvoltării economiei românești, în care este necesară atât asigurarea unei producții agricole stabile, întreprinderea de pași hotărâtori pentru eliminarea supraocupării din industrie, dezvoltarea construcției de locuințe și a infrastructurii, cât și existența unor servicii specifice unei economii moderne, apreciem că la sfârșitul secolului al XX-lea se va înregistra un echilibru relativ între ponderile celor trei sectoare în populația ocupată. În aceste condiții, raportat la distribuția sectorială pe care am analizat-o anterior, în ultima parte a anilor '90 sensul transformărilor structurii ocupaționale ar urma să fie cel al terțializării. Cum însă perspectiva repartizării forței de muncă pe sectoare de activitate va fi sensibil diferită de cea existentă, actualmente în țările dezvoltate, se poate aprecia că și în primul deceniu al secolului al XXI-lea se va consemna în România o intensitate relativ ridicată a mutațiilor structurale în cadrul populației ocupate.

PROPRIETĂȚI ALE RITMULUI REPREZENTATIV

În articolul "Some considerations about the Cobb-Douglas production estimated parametria. A new approach" pe care l-am publicat în Revue Roumaine des Sciences Sociales nr.1-2/1986 am introdus noțiunea de ritm reprezentativ (π) definit astfel:

$$\ln(1 + \pi) = \frac{2 \sum_{i=1}^n \ln x_i}{n(n+1)}$$

x_i = valorile indicilor de bază fixă ai variabilei observate;
 n = numărul de ani ai perioadei analizate.

Comparația dintre ritmul reprezentativ și ritmul mediu anual (rma) conduce la:

$$\ln(1 + \pi) - \ln(1 + rma) = \frac{2 \sum_{i=1}^n \left(\frac{n+1}{2} - i\right) \ln x_i}{n(n+1)}$$

În cazul unei monotonii stricte a dinamicii fenomenului analizat în funcție de variabilele absolute ale π și rma rezultă:

- a) $\pi = rma$, semnifică o evoluție exponențială;
- b) $\pi < rma$, reflectă o evoluție supraexponențială (se accelerează ritmul de creștere);
- c) $\pi > rma$, oglindește o evoluție subexponențială (se încetinește ritmul de creștere).

Concluziile de mai sus rămân valabile și dacă se relaxează condiția de monotonie strictă, dar numai în cazul când valorile celor două ritmuri au același semn algebric.

PROPRIETĂȚI ALE COEFICIENTULUI INTENSITĂȚII MODIFICĂRILOR STRUCTURALE

Coeficientul intensității modificărilor structurale (C_{ims}) în formă pătratică reprezintă rădăcina pătrată a sumei pătratelor diferențelor ponderilor în populația ocupată ale ramurilor avute în vedere din ultimul an și respectiv primul an al perioadei analizate. El poate fi scris și sub forma

$$C_{ims} = T \times \sqrt{2 \left(1 - \frac{\sum g_i \times g_j + \sum h_i \times h_j}{T^2}\right)}$$

unde T = suma transferului de pondere;

g_i, g_j = diferențele de ponderi ale ramurilor în ascensiune;

h_i, h_j = diferențele de ponderi ale ramurilor în regres.

Coeficientul este dependent de mărimea transferului de ponderi ca și de distribuția modificărilor ponderilor. Pentru o mărime dată a lui T , valoarea coeficientului este maximă, respectiv $C_{ims} = T\sqrt{2}$, dacă transferul de ponderi are loc numai între două ramuri.

Minimul este atins în cazul în care modificările de pondere sunt egal repartizate atât în interiorul ramurilor în ascensiune, cât și al ramurilor în regres. În aceste condiții:

$$C_{ims} = T \times \sqrt{\left(\frac{1}{p} + \frac{1}{r}\right)}$$

unde p = numărul ramurilor în ascensiune;

r = numărul ramurilor în regres.

Minimul absolut se realizează dacă la condiția anterioară se adaugă și aceea ca numărul de ramuri în ascensiune să fie egal cu numărul ramurilor în regres. El este:

$$C_{ims} = \sqrt{\frac{4}{s}}$$

unde s = numărul total de ramuri.

În aceste condiții, dacă se adoptă variante

$$C_{ims} = \sqrt{\sum (d_{i1} - d_{i0})^2}$$

unde d_{i1} și d_{i0} reprezintă ponderea finală și respectiv inițială a ramurii i în totalul populației ocupate, coeficientul intensității schimbărilor structurale poate fi scris și sub forma:

$$C_{ims} = \frac{2T}{\sqrt{s}} \times c$$

ceea ce ar permite o separare a influenței diferiților factori (numărul de ramuri, suma transferului de ponderi sau distribuția ponderilor (c)) în determinarea valorilor obținute.

Dacă se are în vedere un model trisectorial al economiei pot exista două situații simetrice, respectiv: a) un sector în ascensiune și două sectoare în regres și b) un sector în regres și două sectoare în ascensiune.

În acest caz, valoarea maximă a coeficientului este de $T\sqrt{2}$, dacă ponderea unui sector rămâne constantă și minimă, respectiv $T\sqrt{\frac{2}{3}}$, dacă există modificări de ponderi egale și de același sens în două sectoare. Drept urmare, coeficientul intensității modificărilor structurale poate fi scris:

$$C_{ims} = T \times \sqrt{\frac{3}{2}} \times c$$

(parametrul c ia valori cuprinse între 1 și $\sqrt{\frac{3}{4}}$).

Note și referiri bibliografice

- 1) *Pert S. - Piața muncii. Momenți de bilanț. Revista Română de Economie nr.1-2/1994.*
- 2) *CNS - Buletin Statistic Lunar nr.12/1994.*
- 3) *Ne referim la reglementările legale adoptate la începutul anului 1990, privind mărirea suprafețelor acordate locuitorilor din mediul rural, pentru a fi cultivate de ei înșiși și la Legea fondului funciar din 1991.*
- 4) *Calculule pe care le-am efectuat arată că valoarea coeficientului modificărilor structurale aferent perioadei 1989- 1991 a fost de 3,26% în Canada, de 1,93% în SUA, de 1,21% în Japonia, de 3,55% în Australia, de 1,13% în Austria, de 0,49% în Belgia, de 1,47% în Franța, de 1,61% în Irlanda, de 1,35% în Italia, de 2,92% în Norvegia, de 2,79% în Portugalia, de 3,26% în Spania, de 1,94% în Suedia și de 1,01% în Regatul Unit.*
- 5) *Dacă se are în vedere o structură trisectorială a economiei se poate defini prin intermediul transferului de ponderi conținutul proceselor de mobilitate intersectorială a forței de muncă. Din punct de vedere teoretic există șase posibilități: a) dezagrarizare; b) reagrarizare; c) dezindustrializare; d) reindustrializare; e) detertializare; f) tertializare (conform F.Pavelescu - Structura ocupării forței de muncă, în - Potențialul uman al unor țări din spațiul est și sud-est european, S.Pert (coordonator), CIDE, București, 1993.).*
- 6) *În cazul specific al tranziției spre economia de piață a României, ca și a altor țări est-europene, amplitudinea deosebită a pierderilor de locuri de muncă din sectorul industrial s-a datorat nu numai expunerii rapide a economiei rigorilor competiției externe, schimburilor neașteptate apărute în mediul economic internațional, ci și faptului că s-a produs o pierdere a capitalului organizatoric aferent unei structuri industriale cu un grad ridicat de complexitate, generată de ponderea însemnată a construcțiilor de mașini și a chimiei, dar și existenței legăturilor "în linie" între întreprinderi.*
- 7) *Tendința evidentă de tertializare a ocupării forței de muncă manifestată în ultimele două decenii în țările cu economie de piață consolidată a fost determinată atât de caracteristicile noii faze a progresului tehnologic, cât și de creșterea gradului de deschidere a economiilor naționale fluxurilor internaționale de bunuri și capital. În aceste condiții sporirea ocupării forței de muncă în sectorul terțiar îmbracă două aspecte: a) pe de o parte, se "părăsesc" o serie de ramuri industriale unde există o competiție puternică pe plan internațional și în care țara respectivă nu deține suficiente "puncte forte"; b) pe de altă parte, se stimulează transferul spre servicii cu un grad ridicat de nouitate (de exemplu, activitățile legate de prelucrarea informației), unde se pot crea mai ușor, de către "primul sosit", avantaje comparative.*